

Reykjavík 4. nóvember 2019

Efni: Umsögn Menntavísindasviðs Háskóla Íslands um tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum 2020-2023. Þingskjal 102 – 102. mál.

Menntavísindasvið Háskóla Íslands hefur fengið til umsagnar stjórnartillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2020-2023. Menntavísindasvið Háskóla Íslands þakkar fyrir að fá tækifæri til að veita umsögn um áætlunina. Menntavísindasvið styður tillöguna í megindráttum og fagnar því að unnin sé svo ítarleg framkvæmdaáætlun um jafnréttismál. Menntavísindasvið vill gjarnan axla frekari ábyrgð á framgangi áætlunarinnar og hvetur til þess að það fjármagn sem þegar hefur verið áætlað verði aukið til muna svo að markmið áætlunarinnar verði að veruleika, börnum og ungu fólki til heilla. Miklu skiptir að stutt sé við menntarannsóknir sem hverfast um að tryggja öllum einstaklingum réttlæti til náms og starfa í íslensku samfélagi, óháð kyni, þjóðerni, félagslegri stöðu eða fötlun. Til mikilla heilla væri að háskólasamfélagið og stjórnvöld sameinuðust um stofnun starfseiningar sem hefði það hlutverk eitt að miðla niðurstöðum menntarannsókna til hagsmunaaðila í samfélaginu og tryggja náíð samtal og samvinnu milli fræðimanna og fagfólks í skóla- og frístundastarfi.

Hér fyrir neðan eru ábendingar og vangaveltur um þær greinar sem snúa sérstaklega að menntun og skólastarfi.

15. grein um jafnrétti í skólastarfi. Þar er lýst yfir vilja til að fjölga kennaranemum, sér í lagi körlum í kennaranámi, vilja til að styðja betur við kennara á fyrstu skrefum í starfi og vilja til að efla starfsþróun kennara. Hér er tekið undir mikilvægi þessara aðgerða. Sameiginlegt átak stjórnvalda, háskóla, Kennarasambands Íslands, sveitarfélaga og hagsmunaaðila um launað starfsnám og styrki til kennaranáms hafa þegar skilað nokkrum árangri enda fjölgaði umsóknum um kennaranám um 40% sl. haust og þá fjölgaði sérstaklega í hópi karlkyns umsækjenda. Þó er ljóst að betur má ef duga skal. Alvarlegur skortur á leikskólakennurum og skortur á nauðsynlegri nýliðun á meðal grunnskólakennara kalla á enn frekari aðgerðir og úrlausnir.

Til að tryggja jafnrétti til náms er lykilatriði að vel menntaðir kennarar leiði daglegt skólastarf og fagþróun menntunar. Liður í því er að efla gæði starfsþróunar og starfsumhverfi kennara, líkt og fram kemur í tillögunni. Mikilvægt er að efla tækifæri kennara til að ígrunda, rannsaka og þróa skólastarf og eigin starfshætti. Þrátt fyrir stórauðna sókn á sviði menntarannsóknna þá er langur vegur frá því að ákjósanleg fjármögnun sé til staðar til að efla rannsóknir á skólastarfi, menntun fyrir alla og kennsluaðferðum. Þótt vissulega skipti miklu máli að horft sé til hins alþjóðlega vettvangs og erlendra rannsókna, þá er ekki hægt að þýða og staðfæra rannsóknir með einföldum hætti. Menntarannsóknir verða ávallt að eiga rætur í íslensku samfélagi og taka mið af þeim félagslega og menningarlega veruleika sem ríkir. Fjölbreyttar rannsóknaraðferðir og þverfagleg nálgun er lykill að því að varpa ljósi á þau flóknu öfl sem móta nám og þroska einstaklinga, öfl sem geta stuðlað að auknu jafnrétti sé skynsamlega að verki staðið.

Sérstaklega er vakin athygli á óráðinni framtíð Samstarfsráðs um starfsþróun kennara, sem falin er ábyrgð á því að koma grein 15.1 til framkvæmda. Samstarfsráðið lauk formlega störfum í lok september árið 2019 og má ætla að svonefnt Kennararáð muni taka við hlutverki þess samkvæmt nýjum lögum um menntun og ráðningu kennara og skólastjórnenda.

Grein 15.2. Brotthvarf drengja úr námi og nemenda með annað móðurmál en íslensku er verulegt áhyggjuefni. Orsakir brotthvarfs eru flóknar, en huga þarf að andlegri heilsu og álagi á framhaldsskólanema sem vinna jafnframt meira með námi en erlendir jafnaldrar þeirra. Mikilvægt er að skoða hvaða áhrif stytting framhaldsskólans hefur á skólagöngu, ekki síst þeirra einstaklinga sem standa höllum fæti. Fyrir dyrum er viðamikil rannsókn á styttingu framhaldsskólans í samvinnu stjórnvalda, Menntamálastofnunar og Menntavísindasviðs.

Grein 15.3. Ljóst er að menntakerfið gegnir mikilvægu hlutverki í mörgum af metnaðarfullum markmiðum áætlunarinnar, meðal annars að vinna gegn staðalímyndum og kynbundnu námsvali. Samfélagslegt átak þarf til að efla verk- og starfsnám og auka virðingu þess í samfélaginu og hér skiptir verulega máli hvernig þær greinar eru kynntar og nýttar í grunnskóla. Auka þarf áhuga ungs fólks á starfs- og verknámi, og kynna þau margvíslegu tækifæri sem felast í störfum á sviði vísinda og tækni og náttúrugreina almennt. Þessa áskorun tekur Háskóli Íslands alvarlega, meðal annars með því að leggja áherslu á nýsköpun og að virkja hugvit nemenda sinna með þverfaglegum hætti í samvinnu við atvinnulíf og frumkvöðlafyrirtæki. Þegar kemur að menntun og jafnrétti þá mun samfélagsleg nýsköpun skipta mikla máli, sem felst meðal annars í því að þróa leiðir og lausnir sem tryggja virka þátttöku allra einstaklinga.

Nemendur í sviðsráði Menntavísindasviðs ályktuðu nýlega um mikilvægi þess að kynjafræði verði eflað í kennaramenntun. Þá er horft til fræðslu um jafnrétti, hinseginfræði, staðalmyndir, kynverund og fleiri þætti sem einkenna margbreytilegt litróf samfélagsins. Væntingar nemenda viljum við gera að okkar enda er kennaranám í sífelldri þróun og þarf að taka mið af hröðum breytingum í samfélagi. Vert er einnig að vekja athygli á vexti rannsókna við Menntavísindasvið sem lúta að margbreytileikanum í samfélaginu og félagslegu réttlæti innan menntakerfa.

Grein 15.4 og grein 16.1. Það er fagnaðarefni að sérstaklega sé minnst á félagslíf í framhaldsskólum og mikilvægi þess fyrir nemendur af erlendum uppruna og fatlaða nemendur. Þótt félagslíf framhaldsskóla beri vott um sköpunarkraft og lífsgleði unga fólksins, þáttaka þeirra og virkni sé víða til mikillar fyrirmyndar, þá er ástæða til að hafa áhyggjur af því hömluleysi sem gjarnan einkennir skemmtanahald framhaldsskólanema. Rannsóknir sýna að á fyrsta ári í framhaldsskóla hefja langflestir neyslu áfengis, og vísbendingar eru um að ástæða sé til að hafa verulegar áhyggjur af kynbundnu og kynferðislegu áreiti meðal framhaldsskólanema. Nýlegar rannsóknir hafa sýnt fram á að karlkyns nemar upplifa mikla pressu til að horfa á klám, eiga marga bólfélaga og stunda gróft kynlíf. Vert er að ítreka að framhaldsskólanemar eru börn fram að 18 ára aldri. Rík ástæða er til að stórefla félags- og forvarnarstarf innan framhaldsskóla, meðal annars með þeim hætti að ráða inn fagfólk, t.d. tómskúla- og félagsmálafræðinga, til að leiða uppbyggilegt félagsstarf og vinna með unga fólkinu. Markvisst þarf að vinna gegn kynbundnu áreiti innan framhaldsskóla og tryggja öllum öruggt umhverfi til að njóta sín. Tekið er undir að þetta þarf að sjálfsögðu að vera rauður þráður í starfi allra skólastiga.

Grein 16.2. Athyglisverð er sú tillaga að stofnað verði til sérstaks embættis samskiptaráðgjafa íþróttá - og æskulýðsstarfs. Ljóst er að sú afhjúpun kynbundins áreitis og ofbeldis innan íþróttahreyfingarinnar sem átti sér stað í „me-too“ byltingunni kallaði á róttæk viðbrögð. Miklu skiptir að unnið sé að rannsóknum innan æskulýðs- og íþróttastarfs sem dragi fram stöðu mála og sem hægt er að draga af lærdóm af. Á Menntavísindasviði Háskóla Íslands fer fram menntun íþróttá- og heilsufræðinga og tómskúla- og félagsmálafræðinga og unnar eru rannsóknir sem tengjast þjálfun, samskiptum og sjálfsmýnd ungmenna, sem og æskulýðsstarfi almennt. Tryggja þarf viðeigandi menntun og fræðslu þjálfara og leiðbeinenda sem bera ábyrgð á þjálfun og keppni ungs fólks. Því er hér hvatt til að samskiptaráðgjafi þessi byggi sterka brú á milli fræðasamfélagsins, fagvettvangs og æskulýðsvettvangs.

Grein 17. Tekið er undir mikilvægi þess að sérstaklega sé hugað að jafnrétti í háskólanámi og fagnað þeim aðgerðum sem hér eru kynntar. Hér hefði þó verið ástæða til að horfa sérstaklega til nemenda af erlendum uppruna sem og fatlaðra háskólanema. Fjöldi nemenda af erlendu bergi hefur margfaldast innan háskóla þótt vissulega bendi tölur til þess að Íslendingar af erlendu bergi fari síður í háskólanám en jafningjar þeirra. Á Menntavísindasviði er boðið upp á alþjóðlegt nám í menntunarfræðum sem fer alfarið fram á ensku, bæði grunn – og framhaldsnám. Þetta nám hefur verið lykill margra aðfluttra Íslendinga að samfélaginu og opnað dyr í framhaldi þess. Þá hefur Menntavísindasvið frá árinu 2007 starfrækt tveggja ára diplómanám fyrir nemendur með þroskahömlun, sem útskrifast hafa af starfsbrautum framhaldsskóla. Námsbraut þessi er bæði fræðileg og starfstengd, og sækja nemendur hennar námskeið með öðrum nemendum sviðsins. Rannsóknir sýna að 75% útskrifaðra nema eru í starfi 2 árum eftir að námi lýkur, á meðan 25% jafnaldra þeirra hafa atvinnu. Hér er skorað á stjórnvöld að styðja enn frekar við nám af þessum toga og gera ungu fólki með þroskahömlun kleift að láta drauma sína um frekari nám að loknum framhaldsskóla rætast og styðja þannig við virka þátttöku þeirra í samfélaginu.

Háskóli Íslands hefur mótað sér jafnréttisáætlun fram til ársins 2020 enda er jafnrétti eitt af þremur grunnildum í stefnu Háskóla Íslands, leiðarljós í starfi hans og grundvöllur fjölbreytni og virðingar í háskólasamfélaginu (HÍ21, Stefna Háskóla Íslands 2016-2021). Það er rík ástæða til að vera vakin og sofin yfir því að einstaklingum sé ekki mismunað á grundvelli kyns,

kyngervis, uppruna, litarháttar, fötlunar, kynhneigðar, kynvitundar, aldurs, heilsufars, trúarbragða, skoðana, búsetu, efnahags eða menningar. Unnið er að því hörðum höndum að efla meðvitund starfsfólks og nemenda um jafnréttismál, meðal annars hefur verið gefinn út gátlisti um jafnrétti í kennslu. Þá hefur verið sett á laggirnar fagrað um viðbrögð við kynbundnu og kynferðislegu áreiti og ofbeldi, sem bregst við slíkum tilkynningum og tryggir eftir besta megni viðeigandi viðbrögð. Jafnréttisáætlun má nálgast á [vef](#) háskólans.

f. h. Menntavísindasviðs Háskóla Íslands

Kolbrún Þ. Pálsdóttir

Forseti Menntavísindasviðs

Háskóli Íslands / University of Iceland
Stakkahlíð 105, Reykjavík
Beinn sími / Direct tel. +354 525 5965
www.mennta.hi.is